Pesäpuu ry
VALTAKUNNALLINEN LASTENSUOJELUJÄRJESTÖ

Jyväskylä
Ilmarisenkatu 17 A
40100 Jyväskylä

Helsinki
Pohjoinen Hesperiankatu 15 A 11
00260 Helsinki

Tampere
Hämeenkatu 14 C 25
33100 Tampere

p. (014) 332 2500
toimisto@pesapuu.fi

Tarkastusvaliokunta/ keskiviikko 20.11.2019 klo 11.45/ K 3/2019 vp, Nuorten syrjäytyminen/Asiantuntijapyyntö:

- Käsitys nuorten palveluiden toimivuudesta nuorten näkökulmasta

Pesäpuu ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ja tulla kuulluksi nuorten palveluiden toimivuudesta nuorten näkökulmasta.

Pesäpuu on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, jonka toiminnan painopiste on sijaishuollon erityiskysymyksissä. Tämän takia lausuntomme pohjaa eri tavoin toiminnassamme mukana olevien sijaishuollossa asuneiden tai asuvien nuorten näkemyksiin palveluiden toimivuudesta. Lastensuojelun sijaishuollossa asuvilla ja asuneilla nuorilla saattaa olla kokemusta useista eri palveluista monen vuoden ajalta. Nuorten kokemusten mukaan sekä palvelujen tarjoajissa, palveluvalikoimissa ja kohtaamisissa eri palveluissa on paljon kehitettävää. Yhteenvetona voidaan todeta, että palveluissa on merkittäviä puutteita nuorten näkökulmasta katsottuna.

Tässä asiantuntijalausunnossa otamme kantaa toimintamme piirissä olevien nuorten käyttämiin keskeisimpiin palveluihin eli päihde- ja mielenterveyspalveluihin, kouluun sekä lastensuojelun (avohuolto, sijaishuolto, jälkihuolto) tarjoamiin eri palveluihin. Muutoin keskitymme sijaishuollossa asuvien ja asuneiden nuorten näkemyksiin, mutta päihteisiin liittyen tuomme esiin myös laajemmin nuorten ajatuksia päihteistä ja päihdepalvelujen toimivuudesta.

”Olla tukena, mukana arjessa, opettaa ja antaa mallia. Antaa oppia myös omasta nuoruudesta, läheisyyden tunnetta ja sitä, että on rakastettu.” Eräs laitokseen sijoitettu nuori kuvaa ohjaajan tehtävää laitoksessa tällä tavalla. Nuoret korostavat aikuisten turvallisuuden ja luotettavuuden lisäksi sitä, että heidän asioitaan tulisi eri palveluissa käsitellä ratkaisu- ja voimavarakeskeisesti. Osallisuuden ytimessä on se, että nuori pääsee itse vaikuttamaan omien tavoitteidensa sisältöihin. Sijaishuollon piirissä olevan nuoren usko omiin kykyihinsä voi olla hauras, siksi palveluissa tarvitaan työntekijöitä, jotka vahvistavat nuorten toimijuutta, ottavat hänet tosissaan, uskovat häneen ja hänen tulevaisuuteensa. Vaihtuvat työntekijät (varsinkin sosiaalityöntekijät ja sijaishuoltolaitosten ohjaajat) murentavat nuoren uskoa aikuisten osaamiseen hoitaa nuoren asioita. Nuoret tarvitsevat työhönsä psyykkisesti sitoutuneita työntekijöitä, jotka tunnistavat riskitekijät ja uskaltavat puuttua ajoissa ongelmiin. Sen vuoksi suhteiden pysyvyys ja luottamuksellisuus, arvostava kohtaaminen, kokemus osallisuudesta ja riittävän pitkäkestoinen sekä oikea-aikainen tuki ovat ensiarvoisen tärkeitä nuorten esille tuomia elementtejä palveluiden toimivuutta arvioitaessa. Nuoret myös toteavat, ettei raha saisi määrittää nuoren etua palveluiden saannissa vaan nuoren kuuluisi saada palvelut, joita hän tarvitsee.

Lausunnon kaikki otsikot ovat eri yhteyksissä nuorilta kuultuja suoria lainauksia.

Pesäpuu ry
VALTAKUNNALLINEN LASTENSUOJELUJÄRJESTÖ

Jyväskylä
Ilmarisenkatu 17 A
40100 Jyväskylä

Helsinki
Pohjoinen Hesperiankatu 15 A 11
00260 Helsinki

Tampere
Hämeenkatu 14 C 25
33100 Tampere

p. (014) 332 2500
toimisto@pesapuu.fi

PÄIHDEPALVELUT: ”Kunhan alottaa sen auttamisen, se on pääpointti.”

Pesäpuu on järjestänyt vuosina 2018-2019 nuorten Päihteet? -foorumeita Jyväskylässä, Jämsässä ja Tampereella. Yhteensä on tavattu noin 270 nuorta nuorisokodeissa, nuorisotilalla ja kouluilla ja kuultu heidän ajatuksiaan päihteistä.

Nuoret ovat itse huolissaan vallitsevasta päihdekulttuurista ja päihteiden saatavuuden helppoudesta. Nuoret tietävät, keneltä voi saada päihteitä ja netin kautta tor-verkosta tilaaminen onnistuu 10 minuutissa kotiovelle. Kaduilla on nuorten mukaan ”karkkihyllyjen valikoimat” ja alaikäisille annetaan päihteitä ilmaiseksi, jotta he aikuisena pysyvät asiakkaina. Päihteiden käytön ennaltaehkäisyn näkökulmasta nuoret nostivat tärkeimmiksi asioiksi kodin turvalliset olosuhteet ja siellä saatu vanhempien/aikuisten läsnäolo, aika ja välittäminen. Toinen tärkeä ennaltaehkäisevä asia on harrastus- ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksien lisääminen. Nuorten mielestä elämän suunnan ja merkityksen löytäminen voi toteutua harrastusten kautta.

Nuoret alleviivaavat, että päihteistä haetaan erilaisia olotiloja, joilla peitetään alkuperäistä olotilaa, jota ei sillä hetkellä pysty ymmärtämään tai sietämään. Nuoret toivovatkin, että päihteiden käytön hoidossa selvitetään juurisyyt, mikä on ajanut nuoren käyttämään päihteitä. Nuorten kertoman mukaan päihteisiin voi ajaa rakkauden ja huomion puute. Täten perheen ja kasvuolosuhteiden merkitys korostuu. Myös erilaiset elämän vastoinkäymiset, kaveripiirin sosiaalinen paine ja kokeilunhalu ajavat nuoria päihteiden maailmaan.

Lastensuojelu voi auttaa tai mahdollisesti vie päihteiden käyttöä pahempaan suuntaan nuorten näkökulmasta. Lastensuojelulaitoksessa voi toisten nuorten opeilla ajautua syvemmälle riippuvuuteen varsinkin, jos työntekijöillä ei ole osaamista tunnistaa, hoitaa ja kuntouttaa nuoria päihdeasioissa. Nuoret haluavat, että lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä aikuisilla on osaamista ja koulutusta päihdeasioissa. Vähän päihteitä käyttävät sijaishuollon tarpeessa olevat nuoret pitäisi nuorten mielestä sijoittaa perhehoitoon, koska usein nuori tutustuu laitoksessa toisiin päihteitä käyttäviin nuoriin. Lastensuojelu on myös auttanut pääsemään eroon päihteistä, kun on ollut läheiset suhteet työntekijöihin, jotka ovat kulkeneet rinnalla eivätkä ole luovuttaneet nuoren taistelussa päihteitä vastaan.

Nuoret kaipaavat päihdehoitoa ja -kuntoutusta lastensuojelun sijaishuoltoon jopa alle 12-vuotiaille sekä avohoitoa, jottei sijoituksia lastensuojeluun tarvitsisi tehdä. Mielenterveyden ja päihdehuollon palveluiden pitäisi lähentyä toisiaan ja tehdä yhteistyötä, koska usein nämä haasteet kulkevat käsikädessä. Psyykkisiä ongelmia voi tukahduttaa päihteillä taikka päihteiden käytön seurauksena syntyy mielenterveyden haasteita. Nuoret toivovat päihdepsykiatrisen osaamisen lisäämistä terveydenhuoltoon ja lastensuojeluun ja sen tarjoamista lapsille ja nuorille. Terapiaan ja päihdekatkoille pääsy pitäisi olla joustavaa ja nopeaa. Nuoret ovat tuoneet esiin, että joskus päihteidenkäyttöön on puututtu vasta siinä vaiheessa, kun käyttö on ollut jo liian pitkällä.

Kun nuori haluaa apua päihderiippuvuuteensa, hän tarvitsee laaja-alaista moniammatillista tukea. Päihteistä eroon pyristelevä nuori kaipaa psykososiaalista tukea; ihmistä kenelle voi puhua, terveydenhuollon tukea; päihde- ja mielenterveyshoitoa sekä lääkinnällistä hoitoa, nuori tarvitsee apua velkojen ja tuomioiden hoitamiseen, koulu-, ja työpaikan saantiin, asunnon löytämiseen sekä apua siihen, että hän pääsee eroon huonosta kaveripiiristä ja saa taas suhteet kuntoon itselle läheisiin ihmisiin, jotka ovat voineet katketa riippuvuuden myötä. Mutta tärkeintä nuorten mielestä on panostaa ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen perheiden tukemiseen moniammatillisen työn avulla, jottei yksikään nuori tulisi riippuvaiseksi päihteistä ja joutuisi kamppailemaan sairauden kanssa lopun elämänsä.

- Varhainen tuki perheille ja harrastus- sekä vapaa-ajanviettomahdollisuuksien lisääminen.
- Päihdepalveluita tulisi olla saatavilla myös alle 18-vuotiaille ja tarvittaessa myös lapsille.
- Nuoret kaipaavat lisää päihdeosaamista sijaishuoltoon.
- Käsiksi juurisyihin nuorten päihteiden käytön takana (vrt. kaikki päihteet helposti saatavilla mutta vain osa käyttää.)
- Nuorten hatkat eli sijaishuoltopaikasta luvattomat poissaolot tulee tukia tarkemmin.

- Monitoimijainen apu päihdeongelmien parissa kamppailevien nuorten tueksi.

MIELENTERVEYSPALVELUT: ”Osastoilla on liian tiukkaa, pistetään heti pois, kun vaan mahdollista, ei saa tarpeeksi apua.”

Päihde- ja mielenterveysongelmilla on kiinteä yhteys toisiinsa. Toiminnassamme mukana olevista nuorista monilla on kokemusta kummastakin palvelusta ja heidän kertomansa mukaan päihdepalveluiden tavoin mielenterveyspalvelujen saatavuudessa on paljon kehitettävää. Eräs nuori ilmaisi lyhyesti ja ytimekkäästi kokemuksensa näin: *”Lääkkeitä ja papereiden täyttämistä.”*

Sijoitus on usein nuorelle elämän käännekohta. Se on myös traumaattinen tapahtuma. Sijoitus muuttaa monet asiat nuoren elämässä ja samalla tilanne on hänelle hämmentävä: ”Voi olla aivan pyörällä päästään”. Hänellä voi olla takanaan monia menetyksiä, vakavaa kaltoinkohtelua, traumaattisia kokemuksia ja monia muita asioita, joita hänen olisi hyvä päästä sijaishuollon aikana tai viimeistään jälkihuollossa käsittelemään. Käsittelemättömillä traumoilla on taipumus toistua ja ne vaikuttavat nuoren elämänvalintoihin sekä vaikeuttavat nuoren elämää kokonaisvaltaisesti. Valitettavan monelle nuorella on myös useita sijoituksia takanaan, jotka voivat vaikuttaa hänen hyvinvointiinsa ratkaisevasti.

Mielenterveyspalveluiden saatavuudessa on isoja haasteita. Nuoret ovat kuvanneet palveluissa olevan isoja puutteita jo ennen paljon ennen lastensuojelun ja sijaishuollon tulemista heidän elämäänsä.

Nuoret ovat myös kertoneet, että riittämättömät mielenterveyspalvelut ovat johtaneet heidän elämässään tilanteiden pahenemiseen ja sen takia sijaishuoltoon sijoittamiseen. Mielenterveyspalveluiden saaminen sijaishuollon aikanakaan ei ole aina mutkatonta; useamman nuoren mukaan esim. terapiapalveluiden saaminen on saattanut venyä jopa useita kuukausia, koska heille ei ollut nimetty vastuusosiaalityöntekijää, joka voisi tehdä terapia-asiasta tarvittavan viranomaispäätöksen. Sijaishuollon aikana tarjottavat terapia- ja mielenterveyspalvelut vaihtelevat kunnittain eikä iso osa sijaishuollossa asuvista, usein paljon traumaattisia kokemuksia läpikäyneet lapset ja nuoret saa koskaan sijaishuollon aikana näitä tarvitsemiaan palveluita.

Sijaishuollon kokemuksen omaavat nuoret aikuiset kaipaavat terapiaan pääsyä noin 20-30 ikävuoden aikana. Tarve on herännyt parisuhteen ja lasten saamisen myötä. Tämä tulee vaikuttamaan jälkihuoltopalveluiden laatuun.

- Mielenterveyspalvelut kuntoon perustasolla.
- Varmistetaan kaikkien sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten mahdollisuus terapia- ja mielenterveyspalveluihin jo sijaishuollon aikana.
- Psykiatrista osaamista lisättävä sijaishuoltoon.

KOULU: ”Yläkoulussa oli mahtava ihminen erityisope ja sellainen ihana toinen ope, joka huomasi ettei kaikki ole kunnossa. Oli sellainen olo, että ne välitti musta.”

Sijaishuollossa asuvat ja asuneet nuoret ovat toistuvasti tuoneet esille koulunkäyntiin liittyvistä kehitettävistä asioista. Tiedot mahdollisista oppimisvaikeuksista tai jonkun oppilaan kohdalla toimivista ja koulunkäyntiä tukevista menetelmistä eivät riittävällä tavalla kulje ammattilaisten välillä. Nuoret toivoisivat, että heidän koulunkäynnistään kulkisi ajantasaista tietoa siltä osin, mitä haasteita heillä koulunkäyntiin liittyy ja toisaalta mitkä oppimis- ja opiskelutavat ovat soveltuvimpia itselle. Nuoret ovat myös toivoneet, että heidän taustoistaan kerrottaisiin jotain, mutta ei liian negatiivisesti eikä pelkästään negatiivisia asioita, ettei nuoreen kohdistu alusta alkaen vääränlaista leimaa. Onneksi nuorilla löytyy myös kokemusta otsikossa esiin tuoduista onnistumisista ja positiivisista kokemuksista koulusta. (Katso liite 1. Koulukodeissa olevat nuoret kertovat, s.9.)

Sijaishuollossa asuvat ja asuneet nuoret kertovat hyvin usein heihin kohdistuneesta kiusaamisesta, ryhmän ulkopuolelle jäämisestä ja osattomuudesta kouluyhteisöissä. Lastensuojelun takia heidät leimattu erilaiseksi ja ulkopuoliseksi. Osa nuorista kokeekin vahvasti, että kouluyhteisö ei ole ollut heille turvallinen

Jyväskylä
Ilmarisenkatu 17 A
40100 Jyväskylä

Helsinki
Pohjoinen Hesperiankatu 15 A 11
00260 Helsinki

Tampere
Hämeenkatu 14 C 25
33100 Tampere

p. (014) 332 2500
toimisto@pesapuu.fi

paikka olla. Koulu- ja opiskeluhuollon toimivuus vaihtelee suuresti, osa nuorista on saanut palveluita mutta usein riittämättömästi ja osa nuorista ei ole saanut minkäänlaisia palveluita.

- Lisätään tietoa lastensuojelusta ja sijaishuollosta esim. yhteiskuntaopin kirjoihin osana opetusta.
- Varmistetaan oppilas- ja opiskelijahuollon toimivuus sijoitettujen lasten ja nuorten kohdalla.
- Varmistetaan sisote-yhteistyön toimivuus lastensuojelun, koulun ja muiden palveluiden rajapinnoilla.

LASTENSUOJELU: ”Luotettavan, rehellisen, joka osaa nauraa ja itkeä niinku mekin, sellaisen jonka kanssa tuntee olonsa turvalliseksi.”

Lastensuojelu palveluna käsittää sekä avohuollon, sijaishuollon että jälkihuollon palvelut. Näiden sisällä on useita eri palveluja, esimerkiksi sosiaalityö, sosiaaliohjaus, sijoitus perhe- tai laitoshoitoon, tukihenkilö jälkihuollossa jne. Nuoret ovat useissa yhteyksissä tuoneet esille lastensuojeluun liittyvien palvelujen toimimattomuuden esimerkiksi työntekijöiden suuren vaihtuvuuden näkökulmasta. Nuoret kokevat raskaana sen, kun he joutuvat kertomaan toistamiseen omasta elämästään uudelle ihmiselle ja ikään kuin kaikki alkaa aina alusta. Aina nuorelle ei myöskään ole selvää se, että lain mukaan hänellä on oikeus hänelle nimettyyn omaan sosiaalityöntekijään lastensuojelun kaikissa eri vaiheissa. Eräs nuori kuvasi tilannetta seuraavasti: *”Se oli ollut viisi vuotta mun sossu, nii sitten vasta mulle selvisi että se on mun sossu eikä koko sijaisperheen sossu. Se oli tavannut vaan meitä perheenä.”* Sosiaalityöntekijän tulisi osata kertoa nuorelle, miten sijaishuoltopaikka täyttää nuoren tarpeet ja mikä on sijoituksen tavoite. Hänen tulisi myös osata ottaa nuori ja hänen perheensä mukaan tähän keskusteluun ja tavoitteiden asetteluun.

Palvelusta toiseen siirryttäessä, sekä lastensuojelun sisällä, että muutoin eri palveluiden välillä, tiedonkulku on usein haastavaa ammattilaisten välillä. Nuoresta kerrottavat esi- ja taustatiedot ovat nuoren edun mukaisen ja hänen tarpeitaan vastaavan palvelun, hoidon ja kuntouksen kannalta erittäin tärkeitä. Esitiedoissa tulisi käydä ilmi kaikki tarpeelliset asiat siitä, minkälainen nuori on, sekä vahvuudet ja tuen tarpeet: *”Nuorista ois hyvä tietää kaikkee muuta kuin ne virheet mitä sossupapereis lukee, eli hyviä puolia tulis tietää, et millainen se nuori on positiivisessa valossa.”* Nuoret toivovat, että heihin myös tutustutaan kunnolla ja rauhassa, eikä pelkästään lueta papereita. Tärkeää on, ettei nuoren taustat leimaa nuorta ja siten lisää entisestään nuoreen kohdistuvia mahdollisia ennakkoluuloja. Vähän saman asian on sanoittanut eräs nuori tällä tavalla:*”ns puhtaalta pöydältä eikä velloa vanhassa, sillä se tuo mieleen vain huonoja asioita ja saa aikuiset ajattelemaan, että tuosta ei ole mihinkään.”*

Pesäpuu on mukana laajassa koulukotien kehittämisprosessissa vuosina 2019-2020. Osana prosessia on kuultu koulukoteihin sijoitettuja nuoria eri teemoista (kts. liite 1). Nuorten vastauksissa käy selkeästi ilmi se, kuinka palvelut ovat nuorille ihmisiä ja ihmissuhteita. Sijaishuollossa asuvan lapsen ja nuoren voi lähtökohtaisesti olla vaikeaa luottaa ympärillään oleviin ihmisiin. On tärkeää, että sekä nuoren lähiaikuisella että nuoren eri palveluissa kohtaamilla ihmisillä on taito muodostaa nuoreen luottamuksellinen suhde, mikä syntyy ajan kanssa ja turvallisessa ilmapiirissä. Luottamuksellinen suhde mahdollistaa nuoren kuulluksi tulemisen ja osallisuuden hänen omissa asioissaan. Palvelut koetaan sitä vaikuttavimpina mitä enemmän nuori kokee tulevansa kuulluksi omaan elämäänsä liittyvissä asioissa ja mitä luottamuksellisempi suhde hänellä on hänen ympärillään oleviin ihmisiin. Esimerkiksi seuraavalla tavalla eräs nuori kuvasi suhdettaan lähiaikuiseen. Aikuisen toivotaan olevan *”sellanen, joka ymmärtää, kuuntelee mua oikeesti, osaa kommunikoida nuoren kanssa ja esittää hyviä mielipiteitä.”* Tarkemmin ja laajemmin nuorten ajatuksista voi lukea liitteenä olevasta yhteenvedosta.

- Lastensuojelutyöntekijöiden pysyvyyden turvaaminen.
- Nuoren tietojen siirtyminen palveluista toiseen.
- Luottamussuhteen rakentaminen nuoreen.

Pesäpuu ry
VALTAKUNNALLINEN LASTENSUOJELUJÄRJESTÖ

Jyväskylä
Ilmarisenkatu 17 A
40100 Jyväskylä

Helsinki
Pohjoinen Hesperiankatu 15 A 11
00260 Helsinki

Tampere
Hämeenkatu 14 C 25
33100 Tampere

p. (014) 332 2500
toimisto@pesapuu.fi

SIJAISHUOLTO: ”Varsinkin sinä hetkenä, kun lapsi on otettu huostaan, sehän on täysin yksin, vailla turvaa ja vailla rakkautta. Siihen hetkeen pitää tuoda se lämpö ja rakkaus.”

Huostaanotto ja nuoren asuminen sijaishuollossa on aina viimesijaisin keino turvata nuoren kasvu ja kehitys. Sijaishuolto parhaimmillaan turvaa lapsen ja nuoren kasvun mahdollisuudet. Pahimmillaan lapsi kokee sijaishuollossa väkivaltaa aikuisten taholta, joiden piti tarjota hänelle turvaa. Väkivallan tekijöinä voi olla myös vertaiset. Siksi olennaista on sijaishuoltopaikan aikuisten ymmärrys ja tieto kasvatuksellisista ja rajoitustoimenpiteiden käytön merkityksestä nuorten hyvinvointiin.

Pesäpuun toiminnassa on mukana eri-ikäisiä kokemusasiantuntijoita, jotka ovat lapsena ja/tai nuorena sijoitettuina ollessaan kokeneet sijaishuollossa kaltoinkohtelua, joka on ollut fyysistä, henkistä, seksuaalista ja rakenteellista väkivaltaa. Fyysinen väkivalta on ollut esim. lyömistä, portaita pitkin raahaamista tai kuristamista. Henkinen väkivalta on ollut jatkuvaa pilkkaamista, täydellistä välinpitämättömyyttä tai silmätikkua pitämistä. Seksuaalisen väkivallan tekijöinä on ollut esim. sijaisperheen biologinen lapsi. Rakenteellinen väkivalta on näkynyt muun muassa siten, ettei sosiaalityöntekijät tai muut valvontaviranomaiset ole kuulleet lapsia sijoituksen aikana tai uskoneet lapsen kertomaa sijaishuoltopaikan olosuhteista. Valvonta on täysin epäonnistunut ja lapset ovat joutuneet elämään ja kasvamaan äärimmäisissä kaltoinkohteluolosuhteissa sijaishuollon aikana. Tämä on erityisesti näkynyt perhehoitoon sijoitettujen lapsien kohdalla, jossa lapset ovat voineet elää vuosikymmenen väkivaltaisessa sijoituspaikassa.

Nämä kaltoinkohtelukokemukset niin laitos- kuin perhehoidossa ovat jättäneet erittäin syvät ja pitkäaikaiset, koko elämän mittaiset jäljet henkilöihin. Henkilöt kokevat olevansa juurettomia ja yksin, koska usein sijaishuollon aikana perhesuhteet ovat katkenneet eikä yhteyttä omiin läheisiin ole voinut pitää. Lapsuuden aikainen kaltoinkohtelu ja väkivallan kokemukset aiheuttavat edelleen häpeää, joka lamaannuttaa arkea ja toimintakykyä aikuisena monella tavalla. Moni henkilöistä on traumatisoitunut vakavasti ja kärsii edelleen peloista, mielenterveyssairauksista, päihde- ja ihmissuhdeongelmista sijaishuollon kokemusten takia.

Pesäpuun tavoite on, että lastensuojelu voisi olla jokaiselle lapselle ja nuorelle turvapaikka, jossa saisi kasvaa ja elää turvallisen sekä hyvän lapsuuden. Tärkeää on kuulla ja kysyä lapsen arjesta sijaishuoltopaikassa, tutustua lapseen ja antaa aikaa hänelle tapaamisissa kertoa omista kokemuksistaan ja siitä, millainen on juuri sille lapselle hyvä paikka asua ja elää. Lapsen osallisuus lastensuojelun sijaishuollossa toteutuu vain kuulemalla lapsia ja heidän ajatuksiaan. Siksi on tärkeää, että lastensuojelu sijaishuollon resurssit ovat kunnossa, perhe- ja laitoshoidossa toimii riittävä määrä ammattitaitoista, koulutettua ja erityisosaamista omaavaa henkilökuntaa, sosiaalityöntekijöillä on aikaa tavata lapsia ja kuulla heidän arjestaan sekä valvontaviranomaisilla on riittävästi resursseja myös kuulla lapsia valvontakäynneillä.

Nämä lapset ovat jo kokeneet traumatisoivia asioita elämässään joutuessaan sijoitetuiksi. Jos he vielä lastensuojelussakin kokevat kaltoinkohtelua, on lastensuojelu epäonnistunut täysin suojelemaan lapsia ja nuoria. Tästä syystä lasten ja nuorten hyvään kohteluun ja arjen olosuhteisiin lastensuojelun sijaishuollossa on kiinnitettävä erityistä valvonnallista huomiota.

- Varmistetaan sijaishuollossa, että lapsia ja nuoria kuullaan systemaattisesti valvonnan keinoin. Tiedetään, mitä heille kuuluu ja kuinka he kokevat olemisensa sijaishuoltopaikassa.
- Varmistetaan nuorten kokemusten kuuleminen kasvatuksen, hoidon ja huolenpidon käytännöistä sekä perusoikeuksiensa toteutumisesta ja niistä tilanteista, joissa näitä oikeuksia on joiltakin osin rajoitettu tai jopa loukattu. Sekä varmistetaan ja turvataan systemaattisesti lasten ja nuorten esille tuomien asioiden tarpeen mukainen jatkokäsittely.
- Vahvistetaan vertaisarviointia nuorten kuulemisen ja valvonnan välineenä lastensuojelun perhe- ja sijaishuollossa.

Pesäpuu ry
VALTAKUNNALLINEN LASTENSUOJELUJÄRJESTÖ

Jyväskylä
Ilmarisenkatu 17 A
40100 Jyväskylä

Helsinki
Pohjoinen Hesperiankatu 15 A 11
00260 Helsinki

Tampere
Hämeenkatu 14 C 25
33100 Tampere

p. (014) 332 2500
toimisto@pesapuu.fi

JÄLKIHUOLTO: ”Voin tehdä elämästäni toisenlaisen kuin vanhempieni elämä”

Jälkihuolto palveluna herättää nuorissa paljon ajatuksia. Oikeus jälkihuoltoon on tällä hetkellä 21 vuotta, mutta nousee 25 ikävuoteen ensi vuoden alussa voimaantulevan lakimuutoksen myötä. Nuorten kokemusten mukaan jälkihuollon sisällössä on runsaasti kehitettävää. Jälkihuolto ei myöskään ole tasa-arvoista nuorten välillä, sillä jälkihuollon sisältö vaihtelee esimerkiksi työntekijän tai sen mukaan, missä päin Suomea nuori asuu ja mikä kunta on vastuussa jälkihuollon järjestämisestä sekä kustannuksista. Myös kilpailutus osaltaan vaikuttaa heikentävästi jälkihuoltoon, ja kriteerit osaltaan estävät nuoren yksilöllisen tuen ja ovat jopa lapsen oikeuksien sopimuksen ja lastensuojelulain vastaisia. Jälkihuollon palvelun tuottaminen on lähtökohtaisesti rajattu esim. kilpailuttajan oman tuotannon kautta ja siten vaarannetaan yksilöllisen tuen tarve ja syntyneet ihmissuhteet esimerkiksi sijaisperheeseen.

Tähän erään jälkihuollossa olevan nuoren esittämään ajatukseen kiteytyy palveluista ja niiden toimivuudesta puhuttaessa kaikki oleellinen: *”Ootsä hengissä”, ”ootsä elossa”? Joku kysyy, jos ei hetkeen kuulu. Joku siis välittää.”*

- Jälkihuollon sisältö uudistettava nuorten tarpeita vastaavaksi. Nuorelle taattava yksilöllisen tarpeen mukainen jälkihuolto.
- Jälkihuollon palveluiden laatu on oltava tasavertainen kaikille nuorille riippumatta paikkakunnasta ja palvelun tarjoajasta.

OSALLISUUS JA VERTAISUUS: ”On se tärkeetä, että nuori on mukana, kun asioista päätetään.”

Pesäpuu haluaa ottaa kantaa, että nuorten syrjäytymisen sijaan puhuttaisiin nuorten osallisuudesta. Nuorten kuuleminen, nuorten ottaminen mukaan palveluiden kehittämiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön on ensiarvoisen tärkeää. Nuorilla on painavaa sanottavaa ja he tuntevat nimenomaan oman maailmansa ja kulttuurinsa, koska elävät sitä parhaillaan. Nuorten kokemustieto on otettava tutkitun tiedon ja asiantuntijatiedon rinnalle palveluita kehitettäessä.

Nuoret myös kaipaavat vertaisuutta ja vertaistukea nuorille suunnattuihin palveluihin. *”Paikka, jonne mennä puhumaan ihmisten kanssa, jotka ovat kokeneet saman.”* Nuoret kuvaavat ja kertovat vertaisuuden vähentävän sijaishuoltoon liittyvää häpeää, vahvistaa uskoa omaan itseen ja tulevaisuuteen. Vertaisuuden rinnalle on kehitetty erityisesti sijaishuollossa asuville ja asuneille lapsille ja nuorille tarkoitettuja mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallisuuteen erilaisten kehittäjäryhmien ja toimintojen avulla. Toiminnassa olevat nuoret kuvaavat, että siinä mukana oleminen vahvistaa heidän hyvinvointiaan ja toimijuuttaan myös muilla elämän osa-alueilla. Lapsilla ja nuorilla on kuitenkin valtavasti sanottavaa palveluista ja niiden toimivuudesta. Heidän ajatuksiensa mukaan ottaminen jo palveluiden suunnitteluvaiheesta alkaen voisi vahvistaa huomattavasti myös palveluiden toimivuutta. Valitettavasti niin lapsille kuin nuorillekin suunnattu vertais- ja kehittäjäryhmätoiminta toteutuu Suomessa vain pistemäisesti usein esim. siihen suunnatun hankerahoituksen turvin.

- Kokemustieto otettava tutkimustiedon ja asiantuntijatiedon rinnalle palveluiden kehittämiseen.
- Haavoittavissa oloissa eläville ja eläneille lapsille ja nuorille tulisi mahdollistaa kokemuksia vertaisuudesta sekä ottaa heidät aktiivisesti mukaan niin palveluiden suunnitteluun, arviointiin kuin toteutukseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamistyöhön.

Jyväskylässä 19.11.2019

Nuorten osallisuus- ja kokemusasiantuntijuustiimin Johanna Barkman, Marianne Ersta, Johanna Liukkonen ja Onni Westlund, Pesäpuu ry

Jari Ketola, toiminnanjohtaja, Pesäpuu ry